

Rundz vannet

Medlemsblad for Østensjø historielag

Nr 5, september 2007

Ole Hansen, også kalt Ole Trasop, pløyer åkeren på Trasop husmannsplass. Men hva betyr egentlig navnet Trasop? Les mer om Trasop og andre navn i bydelen på de neste sidene!

*** Stedsnavn i Østensjø bydel * De tidligste ferdselsveier
i vårt område * Billedkonkurransse ***

Vårnummeret som ble et høstnummer

Planen var egentlig å gi ut nr 5 av "Rundt vannet" i vår. Av ulike årsaker lot ikke det seg gjøre, og det ble et oktobernummer istedet.

Men den som venter på noe godt har litt å glede seg til, for denne gangen har vi satset på to svært interessante tema: **Navnegransking og veienes opprinnelse.**

Noen av oss var så heldige å få oppleve Bjørn Eithuns foredrag om opprinnelsen til bydelens stedsnavnen. Det var på historielagets årsmøte i 2005. Eithuns foredrag var så spekket med detaljer at behovet for en oppfølgingsartikkel var stort.

Det å forstå bakgrunnen for et stedsnavn, kan gi oss viktig informasjon om et steds alder og dets plass og betydning historisk sett. Og derfor har vi valgt denne artikkelen som hovedtema for nr 5 av "Rundt vannet".

I tillegg har Leif-Dan Birkemo skrevet en artikkel om om de tidligste ferdsselsveier i Østensjø-området. Leif-Dan forteller at samtalen med nestoren på veier i vårt område, Reidar Fønnebø, har vært til stor nytte i dette arbeidet.

I dagens samfunn, der våre eldste kulturminner utsettes for press fra alle kanter, er spredning av kunnskap om oldtidsveier meget viktig. Det er nok av dem som vil legge disse veiene under asfalt, så her gjelder det å passe på!

Ellers håper vi at alle lesere i vår mottok Østensjø Kulturkart i sin postkasse. Dette prosjektet har vært et utmerket samarbeid mellom Østensjø historielag, Østensjøvannets venner, Deichmanske bibliotek og ikke minst Bydel Østensjø. I dette prosjektet viste politikerne at begrepet **Kulturbydel** ikke bare eksisterer i festtalene, ved sine bevilgninger sørget de for at alle husstandene i bydelen fikk hvert sitt eksemplar av kulturkartet.

Dessuten ønsker vi at fotogrubbens arbeid skal bli litt mer synlig framover! Vi planlegger å lage temabaserte utstillinger basert på innholdet i billed-databasen som nå inneholder mer enn 1500 bilder.

Vi har også planer om et par medlemsorienterte aktiviteter i høst: En historisk vandring i Bryn stasjonsby er planlagt 27.oktober. Og i år blir vårt tradisjonelle julemøte arrangert på Abildsø gård 4. desember.

Våre medlemmer vil som vanlig få flere detaljer i en egen invitasjon til disse arrangementene.

Østensjø historielag

Leder: **Bjørn Lilleeng**
Kasserer: **Knut Helge Midtbø**
Sekretær: **Petter Jansen**
Styremedlemmer: **Per Ove Dahl, Inger Kjærnes, Kari Ravnaas**
Varamedlem: **Liv Thorstensen**
Valgkomite : **Knut Helge Midtbø, Leif-Dan Birkemoe, Arnfinn Aabø.**

Østensjø historielag
Postboks 9 Oppsal
0619 Oslo
Giro: 6061 05 18055
E-post: histlag@online.no
Nettside: www.histlag.pair.com

Innhold:

Om stedsnavn i Østensjø bydel	Side	3
Østensjø-områdets tidligste ferdsselsveier	"	10

Bildekonkurransen på bydelsdagene

Det var 16 motiver som skulle bestemmes med tid og sted. Dette var ikke helt lett, med 12 av 16 mulige som beste resultat.

De 2 beste får oversendt bokpremier fra historielaget:

- 1) **Helge Vatne 12 poeng**
- 2) **Helge Fauskrud 11 poeng**

Om stedsnavn i Østensjø bydel

Av Bjørn Eithun

Språket er vårt viktigste verktøy for kommunikasjon og brukes på mange måter. Ikke alle tenker over det, men språket brukes også til å lage personnavn og stedsnavn, betegnelser som skulle bety noe og fortelle noe om person og sted. Dette er lettere å skjønne, spesielt når det gjelder stedsnavn, f.eks. *Solbakken* og *Grønvoll*. Ikke fullt så opplagt er det ved navn som *Abildsø* og *Nøklevann*. Mer problematisk å "forstå" er navn som *Bremsrud* og *Skøyen*. Nyere navn er det naturlig nok lettere å gjenkjenne elementer i enn i eldre navn. Men det er fort å ta feil også: *Ensjø* har ikke noe med *sjø* å gjøre og *Nøklevannet* ikke noe med *nøkler* å gjøre.

Mange navn i vårt område er svært gamle. De har i noen tilfeller levd i muntlig tradisjon i flere hundre år før de blei nedskrevet. Det gjelder f.eks. *Abildsø*, *Bryn*, og *Skøyen*, alle såkalte *vin*-navn. Først fra slutten av 1100-tallet har vi de tidligst bevarte dokumenter på norsk språk skrevet med latinske bokstaver. De er få til å begynne med, men alt de tidligste inneholder både personnavn og stedsnavn, i all hovedsak gårdsnavn. Og det er nettopp gamle gårdsnavn vi har rundt oss på alle kanter: *Haugerud*, *Tveita*, *Hellerud*, *Bryn*, *Teisen*, *Skøyen*, *Abildsø*, *Østensjø*, *Bøler*, *Bogerud*, *Oppsal*, *Skullerud*. Gårdene har vært dominerende på flere måter, og det er rimelig at de har satt tydelige spor etter seg.

Når vi skal prøve å finne ut om navn "betyr" noe, må vi først se etter hva slags form navnet har, bl.a. om det består av ett eller flere navnelementer. Navna kan da ordnes etter typer, ofte i et kronologisk mønster. Når det gjelder sammensatte navn, gjøres det etter siste ledd i sammensetningen, f. eks. *Boge-rud*, *Etterstad*, *Ry-en*, i disse tilfellene som henholdsvis såkalte *rud*-navn, *stadir*-navn og *vin*-navn. Det er flere av denne typen navnelementer og dermed flere kategorier enn dette, men vi bør kanskje ikke her gå inn på noen større oversikt. Det er i alle fall interessant å granske navn, når en bare blir litt bevisst på hva stedsnavn egentlig er og hvordan en kan prøve å finne ut noe mer om dem. Ikke minst hva de kan inneholde av betydninger og hva de kan fortelle.

Jordeboksoptegnelser fra mellomalderen er gode og viktige kilder til kunnskap om stedsnavn. Historikerne pleier å regne denne

perioden fra begynnelsen av vikingtida (ca. år 800) til reformasjonen (1530-åra). Kirker og klostere var svært nøye med å holde oversikt over jordeiendommene sine, i praksis gårder og deler av gårder. Vi hører av og til gårder omtalt som kirkegods og klostergods. Det betyr ikke annet enn at kloster eller kirke eide hele eller deler av gården. Jorda var viktig, for det var den som gav livsgrunnlag for både mennesker og dyr. Og jorda gav rikdom og makt for dem som hadde nok av den. En viktig kilde til kunnskap om slike eiendomsforhold for vårt område er biskop Øysteins jordebok, også kalt Den røde bok (RB) fra ca. år 1400. Det er en systematisk oversikt over biskopens (kirkens) gårder bl.a. i Aker. Andre viktige kilder er Snorres *Heimskringla* og seinere sagaer, særlig kongesagaer. De nevner også flere navn fra Oslo og områdene rundt, navn som var i full bruk da sagaenes hendelser fant sted. Vi kan da minne om at Harald Hårfagre falt i Hafrsfjord på slutten av 900-tallet, Olav Tryggvason ved Svolder i år 1000 og at slaget på Stiklestad stod i 1030. Dette har Snorre bidratt til å gjøre levende for oss. Men enda har vi navn som kom i bruk i mye tidligere tider. De såkalte *vin*-navna (*Skøyen* og mange flere) regnes å ha blitt til før år 500.

Navn vi daglig bruker kan altså være veldig gamle, eldre enn våre første skriftlige kilder, til dels mye eldre. Stedsnavn er derfor utrolige bærere av gammel kunnskap, både om språk og kultur mer allment. Men med det skrevne ord kommer problem med å gi det muntlige et skriftlig uttrykk. Skrift er i utgangspunktet forsøk på å gjengi tale. Spesielt enkelt var det nok ikke i mange tilfeller for danske skrivere. Fra 1500-tallet og i hvert fall til helt opp til

1800-tallet har vi mange navneformer i skrift, som nok gir uttrykk for både problem og skrivemoter. I en periode ser det ut til at jo flere bokstaver en fikk med i ord og navn, dess bedre. Mange norske navn fikk meget kunstferdige former i skrift. Dette er en av grunnene til at det kan oppstå store stridigheter når en i vår tid skal bestemme best mulige skriftformer. For navnegranskere kan en forenklet si, at jo eldre navneformene er, dess bedre er utgangspunktet for å si noe om betydningen av dem. Et par eksempler på varierende skriveformer opp i gjennom tidene: Sinsen: *a sincin* (1312, *Synnndtzenn* (1617); Skøyen: *af skodini* (ca. 1400), *Skodden* (1578); Abildsø: *apaldasin* (ca. 1400), *Abelsiøe* (1723).

De enkelte gårdene

Skøyen (gnr. 144) er et gammelt sammensatt navn, Skøy-en, skrevet *af skodini* ca. år 1400. Vi ser at det er et *vin*-navn. Det er en stor gruppe og det er mange av dem i Oslo. Noen eksempler er: *Løren, Ulven, Sinsen, Grefsen, Tonsen, Disen, Tøyen, Hovin, Rommi* (nå ofte skrevet *Rommen* og uttalt med feil tonem/tonelag, dvs. enstavings istedenfor tostavings tonelag). Sisteledet *-vin* betyr *eng*, kanskje også *havnehage*. Ordet som appellativ, fellesnavn (altså ikke proprium, egnnavn) *vin, vinjar* ser ut til å ha gått ut av vanlig språkbruk i de eldste bevarte skriftlige kildene. Som usammensatt navn finnes det flere steder i former som f.eks. *Vinje, Venner*. *Skøyen* har nå fått skriftuttale, men jeg har sjøl hørt *Skø-i* (to stavelser) av folk som kjente den gamle uttalen. Det er en gammel, lokal uttale, både for Skøyen her og Skøyen vest i byen, en uttale som også er registrert i begynnelsen av 1900-tallet. Skøyen i Vestby har vært uttalt *Skø-e*, mens Skui (i Bærum) har fått denne uttaleformen også i skrift. Rundt om i landet finner vi mange liknende navn, alle med samme utgangspunkt, men nå med forskjellige former, både i skrift og uttale, f.eks. *Skodvin* og *Skodje* (uttalt *skøye*).

Det fortsatt ikke mulig å gi noen sikker forklaring på hva førsteledet i navnet Skøyen kan bety. Det har da blitt en utfordring for mange som vil prøve seg på den spennende idretten det er å tolke navn. I Biskop Eysteins jordebok (RB) står det skrevet (med preposisjon) *af skodinni*. I andre kilder står det *i skodini, a skodinæ, i skodinø, skodin*. Førsteledet *skod-*

kan på et eldre språktrinn ha vært et **ska>u-*. Det er ikke mulig å si hva det kan settes i forbindelse med. Vi kan ikke her gå inn på de forskjellige forslag som er lansert, men bare ha nevnt at det norrøne gudenavnet *Ska>i* ikke kan være aktuelt, heller ikke verbet *sko>a* - skue, se på.

Av underbruk er nevnt **Østby** og **Solberg**, seinere **Lille Skøyen** og **Bråte** (skrevet *braatte*). Andre plasser er **Bråtehuset, Fredrikstad, Tørtberg, Slamperud, Vetland, Kroken, Granlia/Grønli, Høyenhall, Fagerlia, Stein, Trasopp**. De fleste av disse er relativt enkle å "forstå".

Siste leddet i *Trasopp* er ganske sikkert adverbet *opp*, og bør derfor nå skrives slik. Førsteledet *tras* er ikke fullt så enkelt. Vi kan gjette på et par muligheter: et verb *trase* som er notert i betydningen "arbeide planløst, uordentlig", eller verbet *trasse* "trosse, gjøre motstand; streve ivrig etter noe, holde lenge ut".

Betydningen av *Vetland* er mer usikker. Vi kunne gjette på en eller annen forbindelse til et gårdsnavn *Vetteland*, som finnes et par steder, men også det med usikker tolking. Det kan se ut som et såkalt oppkallingsnavn, en oppkalling av et annet navn fra et annet sted.

Bråte- er et hyppig brukt stedsnavn, især på Østlandet. Det henger sammen med verbet *brjóta* (bryte) og bør settes i forbindelse med nydyrking, oppdyrking. Kanskje kan vi knytte ordet til spesielle sider av en rydningsprosess, der røtter, nedhogd skog og kratt blei kasta i hauger og sannsynligvis brent. *Bråte* kan også være en haug med kvist og kvas. Vi kan ennå brenne *bråta*.

I likhet med mange navn, kan *Fredrikstad* være en type navn som finnes flere steder. Forklaringa er antakelig nokså enkel: Enten har det på en eller annen måte tilknytning til en mann som het Fredrik, eller plassen kan være oppkalt etter byen Fredrikstad. Oppkallinger er ikke uvanlige (*Vetland, Ensjø, Hadeland* (gnr. 23 i Vestre Aker), *Holstein, Prøysen* og mange flere).

Høyenhall sies å ha vært en plass under *Hovin* (gnr. 122) med henvisning til lensmann Knophs oversikt i 1771 (bl.a. i *St. Hallvard* 1949 og på nettstedet *ager.no*), men står i lista som plass under Skøyen. Det er nok riktigere. Det kan se ut

Godlia (Golia skal skrives uten 'd' i følge beboerne her!) var ingen matrikelgård, men er trolig et nyere navn på en utparsellert eiendom. Dette bildet er tatt i 1934

som om Skøyen-gårdene (gnr. 3 og 4 i tidligere Vestre Aker og gnr. 144 i Østre Aker) har vært gjenstand for sammenblanding og da med feilføringer. Høyenhall (med varierende skriveformer) står oppført i fortegnelser fra slutten av 1700-tallet og på kart fra år 1800. Hvis det er snakk om samme lokalitet, kan jeg derfor ikke forstå annet enn at opplysningen i Oslo Byleksikon, om at fabrikkieier Kildal er den som, midt på 1800-tallet, har gitt dette navnet, må være uriktig. Uansett må vi kunne si at navnet har en nokså pompøs form, vel og merke dersom det gjelder navn på en husmannsplass fra 1700-tallet eller tidligere. *Hall* er vanligvis ikke betegnelse på små hus. Men det er ikke uvanlig at navn kan være gitt mer ironisk eller at de som gav navnet, ville uttrykke ønske om noe annet og bedre. Førsteleddet i navnet, *høyen* <*højen*, er nok helst en dansk, litterær form av adjektivet *høy*, jf. sitat fra dansk kongesang "*Kong Christian stod i højen Mast, i Røg og Damp...*". Men en mulighet er også substantivet *høyde* i dansk skriftform *Høj*, (jf. navn som f.eks. *Elverhøj*). Betydningen blir i begge tilfelle ikke så forskjellig: "Den høye (høytliggende) hallen", eller "hallen på høyden".

Godlia har ikke vært noen matrikelgård, og jeg kan heller ikke finne at det har vært plass under

noen av de nærmeste gårdene, f.eks. Hellerud eller Skøyen. Jeg antar at det er et nokså nytt navn, kanskje opprinnelig på en utparsellert eiendom, hus eller hytte. Det er en vanlig og naturlig måte å gi navn på på steder med fin beliggenhet.

Hellerud (gnr. 143), skrevet *hellurudh* i RB. Det er liten grunn til å legge annen betydning i navnet enn den som umiddelbart synes naturlig: "Terreng med berggrunn, stein- eller helleformasjoner i nærheten av rydningen, gården". Dette er et *rud*-navn som går tilbake til mellomalderen. Navneelementet *-rud* har vært forståelig og godt brukbart langt opp i nyere tid. Fra 1700-tallet er det, særlig på Østlandet, registrert mange nyere navn på mindre bruk og plasser, som regel med en annen type førsteledd i sammensatte navn enn de eldste. Flere av dem er trolig nyrydding av ødegårder etter den store pesten, svartedauen. Det er navn som eksempelvis *Lopperud*, *Piserud*, *Slamperud*.

Under Hellerud er nevnt to underbruk på slutten av 1800-tallet, **Nordengen** og **Gydebråten**. Det siste kan jeg tenke meg har ordet *fyde* i førsteleddet, altså betegnelse på en person fra Jylland. Antakelig er det ikke mer presist enn at

Oppsal gård har gitt navn til et stort lokalsamfunn i vår bydel. Trolig har navnet noe med høytliggende beliggenhet å gjøre. Bildet er tatt i 1954, da utbyggingen for alvor var godt i gang

det like gjerne forteller at det var en *danske* som bodde her.

Ulsrud (gnr. 145) er skrevet *ulfsrud* i RB. Førsteleddet er ganske sikkert mansnavnet Ulf.

Her er nevnt som underbruk **Beverlia** og **Eftasåsen**. *Eftasåsen* er trolig et navn av samme type som er kjent mange steder i landet. I ei tid da få eller ingen hadde egen klokke, kunne sollyset, solas plassering og spesielle skygger i forhold til skar og åstopper fortelle hvor langt dagen var lidt, om det var tid for mat eller tid for å avslutte arbeidet.

Oppsal (gnr. 146) er skrevet *af vpsolum* i RB. Det er ei form i dativ flertall. Flertallsform er vanlig i gamle navneformer. *Salr* er entallsforma. Ordet har etter hvert fått flere betydninger, men er antakelig helst å regne som betegnelse på den gården som blei rydda og bygd her. Adverbet *opp* (*upp*, her skrevet *vp*) skal sikkert angi lokalisering på et høytliggende

sted i forhold til omgivelsene. Også Oppsal er et navn som finnes mange steder.

Under Oppsal er nevnt **Jørgensløyken/Jørnsløyken**.

Bydelen har nå navn etter gården **Østensjø**, gårdsnummer (gnr. 147). Det er sammensatt av preposisjonen *austan* og substantivet *sjor* i gammalnorsk, (med preposisjon) skrevet *af austansio* i jordeboka (RB). I Håkon Håkonssons saga (fra 1200-tallet) nevnes en mann *audun austansior* (-*sior* er nominativsform). Navnet Østensjø betegner altså "gården østfor sjøen". Det ser vi jo stemmer helt fint.

Her nevnt en plass **Myrvoll**.

Manglerud (gnr. 148) er skrevet *magnarud* i et brev fra 1341, *Magnillerudt* i 1557. Av underbruk er nevnt **Rognerud** og **Magnelberg**

Vi finner navnet Bremsrud allerede i kilder fra middelalderen. Hva navnet betyr er ikke så opplagt, det finnes flere tolkninger. Dette bildet, som er fra Øvre Bremsrud, ble tatt ca 1910.

på slutten av 1700-tallet. Del av gården er nevnt Manglerud på slutten av 1800-tallet. Over tid har det foregått en endring eller omtolkning av navnet, fra Magnerud via Magnhildrud til Manglerud. Slike endringer er ikke så uvanlige, og kan skyldes språklig utvikling over tid, endret uttale eller misforstått skrivemåte.

Ryen (gnr. 149) er nevnt i *ryghini* i RB og som første del av det sammensatte navnet *ryginaberg* i flere kongesagaer. Det forklares helst som sammensatt av kornslaget *rug* og *vin*, altså også et *vin*-navn.

Som underbruk nevnes **Ryenhaugen, Simensbråten, Hagen, Engen, Nordengen, Vestengen** og **Østli**. Ingen av disse skulle trenge spesiell tolking.

Abildsø (gnr. 160). Skrevet *apaldasin* og *appaldasyn* i RB. Yngre former: *Abbildzsøø*, *Aabbellsøe* og *Abelsjøe*. Helt oppe i vår tid har det vært strid om hvordan dette navnet skulle skrives. Navnegranskerne mente at *Abelsø* ville

være å foretrekke, men lokale krefter ville ha *Abildsø*. Få ting engasjerer folk mer enn spørsmål omkring språk og navn. Når strid og valg er over, er det ikke alltid en sitter igjen med et godt resultat. Det er ikke så lett å se at dette også er et *vin*-navn, der sisteledet er redusert til *-ø*. I mange *vin*-navn har utviklingen gitt *-i* eller *-e* som en rest av *-vin*. Men lydmessig er det liten forskjell på uttalen av en ubetont vokal *-e* og *-ø* i slutten av et ord (med trykk på foregående stavelse). Derfor er ikke en slik *-ø* i skrift så merkelig. Det opprinnelige sisteledet *-vin* forekommer nå i forskjellige former: Som *-in* (Hovin), *-en* (Skøyen), *-n* (Bryn), *-e* (Gisle i Asker, Skodje), *-i* (Skui), *-ø* (Abelsø, kanskje Vækkerø). Ordet *apal* brukes ennå, vel helst andre steder i landet og tilsvarer vårt ord *epletre*. Om navngiverne i utgangspunktet enten har vært inspirert av ett eller flere epletrær, andre frukttrær eller annet treslag her, kan vi selvsagt ikke si noe om.

Navnet *Ryen* er trolig et vin-navn, altså i gruppen av de eldste navn vi kjenner. Bildet av *Ryen* gård ble tatt på 1970- tallet. Gården ble revet i 1983 for å gi plass til *Ryenhjemmet*.

Av bruk nevnes **Olsrud, Halmbråten, Svenskerud, Haugen, Hagen, Lille Langerud, Tallberg, Haslefet**. Om førsteleddet i *Tallberg* kan vi si at *tall* og *toll* flere steder brukes som betegnelse på *furu*. Sisteleddet *-fet* i *Haslefet* er en vel kjent terrengbetegnelse for flatlende ved vann. *Alnafet* er et gammalt navn i Oslo og er bevart i navnet *Alnafetgata*. Etter vanlig uttale på våre kanter kunne disse navna gjerne vært skrevet med to *t*-er for å markere at det ikke er lang, men kort vokal, både i usammensatte (*Fett*) og sammensatte navn (*Haslefett*). Forleddet *Hasle-* har med treslaget *hassel* å gjøre, enten med henvisning til vegetasjon på stedet, eller til et eventuelt elvenavn *Hasla*, som i sin tur kan ha blitt navngitt etter vegetasjonen ved elva. Navnegranskeren kan godt være den som driver nærmere undersøkelser for å finne svar på slike "ytre" forhold, men han kan i alle fall peke på mulighetene.

Langerud (gnr. 161, 162), skrevet *langharud* i 1358, "den langstrakte rydningen". Det er også et eksempel på at mange ord i moderne norsk fortsatt har former som blei brukt for mange

hundre år siden. Gammalnorsk er ikke alltid aldeles uforståelig!

Av underbruk nevnes **Konglerud, Kolbjørnsrud** og på kart fra begynnelsen av 1800-tallet står også nevnt **Lopperud** og **Luserud**. Betydningsmessig skulle ingen av dem trenge særlige forklaringer.

Bogerud (gnr. 163) finnes i forma *boghærud* i 1323. Ei sikker tolkning er ikke så lett å gi. Førsteleddet kunne være et mansnavn *Bogi*, nå kjent som *Boye, Boje* og *Bøye*, men det er et navn som det ikke har vært mulig å finne i gamle kilder. Selv om det er en lettvin løsning, kan en da falle for fristelsen til å si at ikke alle ord i eldre norsk er bevart i skrift. På Island finnes navnet *Finnbogi*, som er kjent fra mellomalderen. Når det gjelder *Bogerud* tror de lærde heller at det kan være et substantiv *bugr* i gammalnorsk, som betyr *bøy, buktning, krok* som er brukt i førsteleddet. Det kan jo ha vært spesielle formasjoner i terrenget som har inspirert navngiverne.

Langerud er nevnt i skriftlige kilder så tidlig som 1358. Bildet viser Søndre Langerud gård ca 1955

Bøler (gnr. 164) er skrevet i *bøle*, i *bøla* i RB, i flertallsform. Det betyr "oppholdssted, bolig, gård". I moderne norsk kan vi kjenne det igjen i ord som *bol*, *bøle* og *hovedbøle*.

Bråten (gnr. 165). Skrevet *Brotte* på slutten av 1500-tallet. Se ellers under Skøyen.

Jørgensrud (gnr. 166). Så vidt jeg kan forstå, var dette et bruk under en eldre gård **Bremsrud**, skrevet *bræmsrud* i RB og *Brennsrudt* i 1578. Kronologien er vel helst slik, fordi Bremsrud er nevnt i jordeboka, mens Jørgensrud ikke er det. Jørgensrud er nok heller et underbruk som har overtatt plassen som hovedgård. Bremsrud er seinere ført opp som bruksnummer under Jørgensrud og har altså bytta plass i matrikkelen. De mange skiftende forhold rundt *Bremsrud*, *Jørgensrud* og *Sarabråten* kan vi ikke gå inn på her. For navnegranskeren betyr det også mindre. Etter den eldste skrivemåten vi har, med *m*, er ikke navnet Bremsrud så lett å gi noen overbevisende forklaring på. Et ord det kan være rimelig å tenke på, må være gammalnorsk *brim*, som kan ha betydningen "bølge, bølgeslag mot land". Det er et ord som riktignok er brukt ved sjøen og havet og det er vel grunnen til at det er

bevart i gammel skrift. Skildringene fra kysten og havet er mange. Bremsrud lå slik til at de derfra hadde god utsikt til den delen av vannet som vender vestover, men også den lange delen nordover. Lyden av vann og bølger har de sikkert hatt, de som rydda og bygde her, men det er mer enn usikkert om sammenhengen og betydningen kan være slik. Når en prøver å tolke navn, er det nødvendig å bruke fantasi, men den må heller ikke føre oss ut på urimelige vidder.

Av underbruk kan nevnes **Sarabråten**, **Dalbakk**, **Lutdalen**, **Nøklevannsbråten**.

Verken *Lutdalen* eller *Nøklevann* er umiddelbart forståelige navn, selv om sistnevnte egentlig er greit nok. Rundt om finnes flere sammensatte stedsnavn med *Nøkle-* i forleddet, f.eks. *Nøkleby* i Kråkstad, som finnes nevnt i skrift så tidlig som 1279, men da i forma *myklabø* og *Møckelby* så seint som i 1616. Førsteleddet kan vi derfor gjenkjenne som det gammalnorske adjektivet *mikill*, som betyr "stor". *Nøklevannet* betyr derfor "Det store vannet", *Nøkleby* "Den store gården". *Lut-* i Lutdalen (og Lutvannet) er ikke så enkelt, for vi

Skullerud kommer av mannsnavnet Skule. Bildet av gården er tatt i 1983.

har ikke så gamle skriftbelegg som vi kunne ønske. Uttale har de forsøkt å antyde i skrift og er gjengitt både med kort og lang *u*, tydelig lang i forma *Luu(v)and*, mer usikkert i *Lutvannet*. På den annen side sa en av mine informanter ved min navneinnsamling i 1966, at hans bestemor "bodde i Lutt", altså med tydelig kort *u*. *Lut(t)* var en plass nord i *Lutvannet*. Dette var ganske sikkert en eldre, lokal uttale. Opplysninger om uttale er et viktig element når en skal prøve å finne rimelig betydningsinnhold i navn. Det ikke lett å si noe om opphav og betydning i dette tilfellet. Ved kort *-u* er det en mulighet for at det kan være en eldre sammentrucket diftong som skjuler seg i vokalen, men det kan vi bare gjette på. Det finnes et substantiv i gammalnorsk *laut* som kan bety "liten dal, dokk (senkning i terrenget)". Men dersom vokalen på den annen side i utgangspunktet var *lang*, kan en tenke seg et par andre muligheter: En sammenheng med verbet *lute* (gammalnorsk *lúta*), som har litt forskjellige betydninger: *lute*, *bøye seg*; *falle*, *stupe*. Med litt fantasi går det an å tenke seg en sammenheng med åsen, særlig på vestsida av *Lutvannet*. Det er ganske bratt her. En annen mulighet: På et kart fra tidlig 1800-tall kan vi se

at flere eiendomsgrenser møtes i vannet. Det kunne da være tale om delt eiendomsrett til vannet, at i alle fall fem gårder hadde rett til sin del, sin part, sin *lut*, gammalnorsk: (*H*)*lútr*. Det eneste som er sikkert om betydningen, er at den er nokså usikker.

Rustad (gnr. 167) er skrevet *rudhstadh* i jordeboka (RB). *Rudstad* er en ryddet plass for en gård. Ellers er både *rud* og *stad* vanlige betegnelser på *boplass*, *gård*.

Av underbruk og plasser er nevnt **Ødegården** (Øgården), **Kattisa**; **Hølet** (Hullet, Gjestebudshullet), **Gullsmedbråten**, **Løkka**. Navnet *Kattisa* er antakelig ei kortform, kanskje for *Kattisplassen*. *Kattise* er betegnelse på en faststående, ruseliknende fiskeinnretning. Det kan passe fint at det her i *Kattisvika* var satt opp slik fiskeredskap. Begrepet og ordet *Kattise* kommer østfra, fra Sverige, men det skal også være innført dit østfra, kanskje helt fra Russland, for det skal være et russisk ord. Skrivemåten *Kattisa* i begynnelsen av 1800-tallet er spesiell. Det ikke er vanlig med slike folkelige hunnkjønnsformer i skrift.

Skullerud (gnr. 168) er skrevet *skularud* i mellomalderen (RB). Uttale jeg har notert fra 1966 stemmer helt med ei slik skriftform, lang vokal *u* og såkalt tjukk *l*, *skul(e)ru*. Fra slutten av 1500-tallet har vi ei skriftform *Skullerudt*, videre *Skallerud* og *Skullerød* på 1600-tallet, *Schullerud* på tidlig 1800-talls kart, og fra slutten av 1800-tallet *Skulerud*, alt eksempler på at det ikke så lett å skrive det en hører. Jeg mener å huske at det på Skullerud skole, på veggen ut mot veien stod skrevet *Skulerud* skole, seinere retta til dagens vanlige form Skullerud. Dette er da egentlig feil og en meningsløs form, for grunnlaget for stedsnavnet er mannsnavnet *Skule*.

Flere plasser er nevnt: **Røsedalen, Lindern, Dritut, Pi(i)serud/Passerud, Smeden**, et par sterke navneformer, for å si det sånn, men ikke uvanlig på plasser og småbruk, og enda er det flere. Vi legger merke til norsk skriftform *-ut* (ikke *-ud*) i *Dritut* i kartet fra 1800.

Gater og veier har navn og det er også stedsnavn. Til vanlig pleier naturlig nok ikke slike navn å

være gjenstand for navnegransking i vanlig forstand. De aller fleste er relativt nye og har i mange tilfeller fått navn etter offentlige vedtak og spesielle regler. Navngivere i vår tid skal bl.a. ta hensyn til gamle, lokale navn, men det er også tradisjon for oppkalling av personer som har utmerket seg, eller ved at det lages helt nye navn. Som et par eksempler kan vi henholdsvis nevne *Haslefetbakken, Rognerudveien, Østbyfaret; Haakon Tveters vei, Snipp-Møllers vei, Thygesons vei; Eterveien, Granhekkveien, Traktorveien*.

Før den store utbygginga i dette området etter krigen, var det stor åpne områder med dyrka mark, men det var også skog og annen uberørt natur. All erfaring fra liknende utbygging sier at det overalt var stedsnavn: navn på jorder, teiger, utmark, fjellrabber, åssider, bekker, stier osv. Mye av dette er nå borte for alltid, navna også. Men i det store og hele må vi ha grunn til å si at vi kan være fornøyd med at mye tross alt er bevart.

Kilder.

Akers befolkningshistorie: Nettsted: www.ager.no

Eithun, Bjørn: Stedsnavn fra Østmarka. Utrykt hovedoppgave. Universitetet i Oslo. 1969.

Eithun, Bjørn: Stedsnavn - forteller de noe? Sør i Aker. Årbok for Søndre Aker historielag. 1985.

Eysteins Jordebog, Biskop (Den Røde Bog). Utg. H.J. Huitfeldt. Chra. 1879.

Norges Geografiske Oppmåling. Kart: Mil. 62, 63, 73 ca. 1800.

Norske Gaardnavne, bd. II Akershus Amt. Utg. O. Rygh. Kra. 1898.

Oslo Byleksikon. Tredje utgave. Oslo 1987.

Saugstad, Even: Østmarka fra A til Å. Frie Fuglers Forlag. Oslo 2000. Utdrag på nettet: www.frie-fugler.no

St. Hallvard. Organ for Selskabet for Oslo Byes Vel. 1949.

Østensjø-området tidligste ferdselsveier

Tekst: Leif-Dan Birkemoe

Foto: Bjørn Lilleeng

I boken *Oldtidsveier, slep og kongeveier* (Orion Forlag, Oslo 2004) har forfatteren Reidar Fønnebø oppsummert mange års granskning av gamle ferdselsveier på Østlandet. Ikke minst har han med sitt lokalkjennskap nedlagt et stort arbeid med å påvise detaljerte forhold med traseene i vårt område. I flere samtaler med Fønnebø har han utdypet sine synspunkter og teorier om disse veiene. Dessuten har historielagets arbeidsgruppe for Oldtidsveien forsøkt å utdype temaet. Mye er fortsatt uklart, og det er nok å gripe fatt i for den som ønsker det. Det som imidlertid begrenser mulighetene for undersøkelser i felten er at det stykkevis skjer nedbygging av veitraseer. Asfaltering, gruslegging, nye boligfelt etc. er det mest vanlige.

Østensjøområdet har fra forhistorisk tid hatt to hovedtraseer som gikk på henholdsvis øst- og vestsiden av Østensjøvannet. Det som imidlertid lett skaper vanskeligheter og ofte fører til sammenblanding, er at begge veiene hadde egne traseer for sommer- og vintertrafikk. Over lengre strekk var disse sammenfallende eller gikk parallelt, mens på andre strekk gikk de atskilt. Sommerveien var typisk ridevei, mens det på vinterveien skulle være mulig med tungtransport, f.eks. bruk av slede. Frosne myrer og vann ga gode transportforhold om vinteren, områder helt uegnet for transport om sommeren.

Den vestlige sommerveien - rideveien

Den vestlige rideveien kom fra Martestokker (Galgeberg) og krysset Alna ved Kværner. Etter de bratte bakkene opp til Ryen fulgte veien i grove trekk traseen til dagens Enebakkvei fram til Langerud. Veien gikk videre langs ryggen i landskapet på vestsiden av Skullerudveien før den dreide vestover og kom ned til Ljanselva, eller Skullerudbekken, som den het tidligere. Langs traseen rett nord for Langerud sykehjem og parallelt med Skullerudveien er det påvist minst åtte gravhauger fra romersk jernalder, dvs. 0-400 e.Kr. På Mellomåsen rett sør for Ljanselva er det funnet rester etter en bygddeborg, trolig fra folkevandringstiden (400 -550 e.Kr.) Det forteller at området var sikret mot innfall av fiender i forhistorisk tid. Veiens trase gikk videre mot Follo og var forløperen til Enebakkveien.

Den vestlige vinterveien

Vinterveien fulgte samme rute fra Kværner fram til forsenkningen i terrenget vest for Abildsø gård ved Smedbergbekken, omtrent i krysset Smedbergveien/Enebakkveien. Der tok vinterveien av og fulgte Langemosen sørover. Langemosen er nevnt i Sverres saga, da bøndene reiste seg mot kong Sverre i 1200. Sør for Lambertseterveien og øst for E6, i det som kalles Bjørnsenskogen, kan vi fortsatt se spor etter vinterveien. Fønnebø sier at dette antagelig er det eneste stedet i hele byen hvor man kan se hvordan disse vinterlige oldtidsveiene lå i terrenget. Vinterveien gikk så ned i Skulleruddumpa og fortsatte sørover mer eller mindre parallelt med rideveien.

Den østlige sommerveien

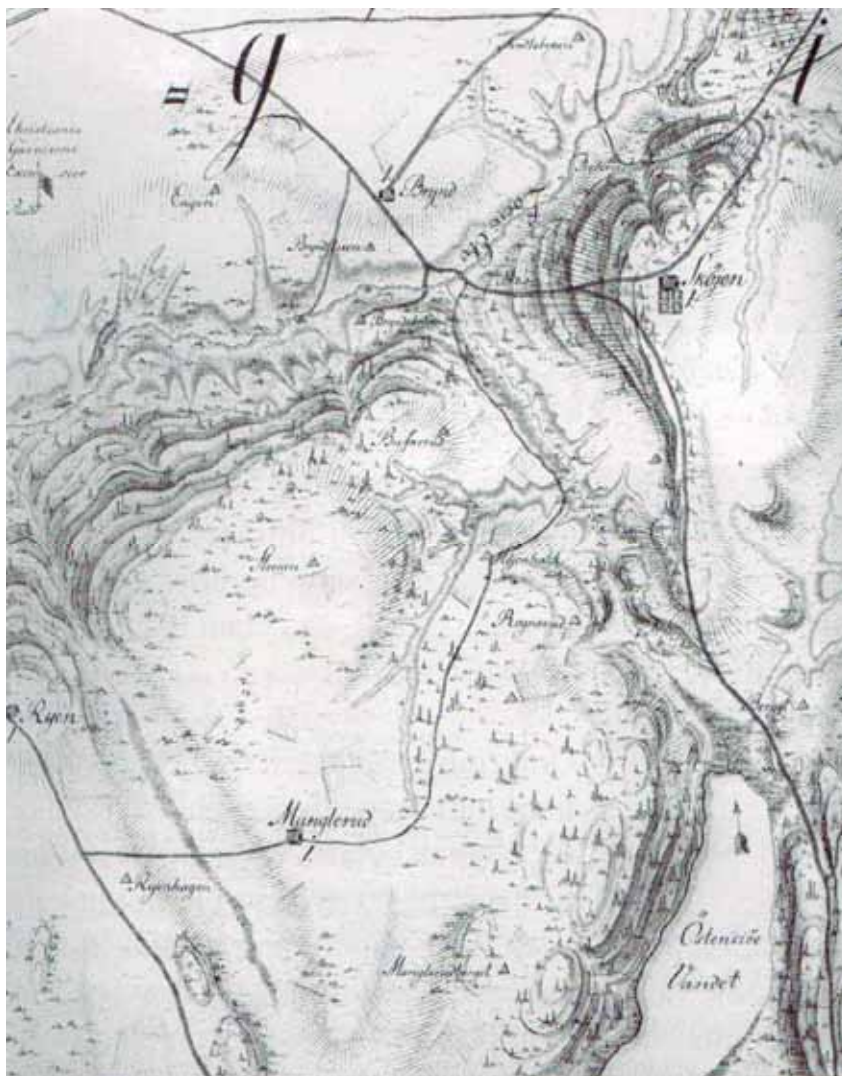
Det er den østlige sommerveien som vi i dag over flere strekk best kan følge i terrenget. Den har derfor også flest veiminner.

Om denne veien har vi en anførsel i veginndelingsprotokollen fra rodeinndelingen i 1826:

"Fra Hovedveien No 4 ved Etterstad om Brynd, Skøien Broe og Gaarden Skøien til Opsahl hvor Veien aftager til Østensjø ved Opsahl-Grinden, 5560 Alen."

Mens den vestlige rute tok av fra Galgeberg i retning Kværner fulgte man nå veien videre til Helsfyr. Der var det et veiskille. Nordøstover gikk den "Almindelige Landevej" eller

Kartutsnittet viser veien fra Helsfyr fram til Bryn, videre opp mot Skøyen gård, ned mot Østensjøvannet forbi veiskillet til Oppsal, over Vassenga og sørover til Østensjø terrasse.

Vi ser også gjennomgangsveien etter Helsfyr som alternativ rute til Skøyen. I kartets venstre kant ser vi et stykke av den vestre vei, senere Enebakkveien, fra Ryen og sørover.

Kartutsnittet er gjengitt etter tillatelse fra Statens kartverk. Darre/Friis 1797

”Strømske Kongevei” mot Øyeren. Vår vei gikk mot sørøst til Bryn gård og Bryn bro. Straks etter kryssingen av Alna gikk veien opp den bratte bakken til Skøyen gård.

Det som må nevnes, er at før man kom til Bryn bro tok det av en sidevei som passerte Alna ved Tvedtebroen (Tvetenbroen, også navn på husmannsplass under Skøyen). Altså nok en bro over Alna, omtrent der den gamle Tveten bro går i dag. Dette var en gjennomgangsvei til bl.a. Teisen gård før den gikk mot den ”Almindelige Landevej” lenger nord.

Gjennomgangsveien med en sidevei etter Tvetenbroen kan ha gitt en noe lettere oppstigning, før den kom inn på hovedveien ved

Nordre Skøyen gård. Ved veimøtet (i Skøyenparken) ligger det en stor gravhaug og en mulig rest av den gamle traseen som svinger nedover i østlig retning. Fønnebø sier at mye taler for at nettopp denne leden kan ha vært hovedleden i forhistorisk tid. Skøyenbakken er bratt og i tidligere tider gikk trolig veien i et enda brattere lende. Det er derfor mye som taler for at man ved visse situasjoner valgte den lengre, men noe lettere vei opp til Skøyen.

Fra Nordre Skøyen gård fortsetter veien sørover. På veistykket mot Søndre Skøyen gård er det funnet en flere tusen år gammel arbeidsøks. En gravhaug ligger i hagen til Skøyen allé nr. 14. Ned mot Fugleliveien og Østensjø skole virker det første stykket av veien svært opprinnelig,

men nedenfor Skøyen allé nr. 25 møter vi nylagt asfalt. Dekket ødelegger opplevelsen av oldtidsvei og er et trist eksempel på inngrep i et veiminne.

Opprinnelig har veien gått over tomta til Østensjø skole. Det er to alternative traseer for det neste veistykket. Enten har veien gått opp mot skrenten ved Skrabben (omtrent langs Skappels vei) og fulgt fjellsiden fram til turveien ved Rønningbakken, eller så har veien gått ned mot vannet og i tilnærmet rett linje mot Rønningbakken. Det er gode argumenter for begge alternativer, og behøver ikke utelukke hverandre.

Et stykke opp i Rønningbakken må "Opsahl-Grinden" ha ligget, skillet mellom Skøyen og Oppsal gård. Her var det veidele med en vei som førte mot Oppsal gård. Vi følger hovedleden over Vassenga med tufter av husmannsplassen Bakken synlig ute på skrenten i vest, og videre i forkant av blokkene til Oppsal terrasse. For et par år siden ble det fylt på grus over et langt stykke slik at hulveien ikke lenger er synlig. Også det et trist inngrep på et veiminne. Som i Skøyen allé ligger det her en duk under det nye

belegget som enkelt skal kunne fjernes. Men opplevelsen er forringet.

Straks vi kommer over i Østensjø terrasse blir veien bredere og vi kan glede oss over et noenlunde intakt stykke av oldtidsveien. Det knytter seg en viss usikkerhet til hvor gamle tørrmurene er på dette strekket. Veien er bygget opp på enkelte steder for å gi god nok veibane til slep, sleder og vogner. Trolig kan murene være bygd en gang mot slutten av 1700-tallet, men det har vært utført arbeid på veien etter det, sist i 1987 da veien raste ut.

Lenger sør i Østensjø terrasse er veien utslettet og når vi kommer ned på Østensjøveien må vi nok lete etter den under asfalten. Veien svinger rundt Almedalen, ravedalen med Ulsrubbekken, før den gikk inn på tunet på Nordre Østensjø og videre forbi Søndre Østensjø til veien krysset Bølerbekken. Øst for Bogerudmyra lå plassen Bølerbakken og over denne gikk sommerveien videre inn på tunet på Bogerud, før veien nådde Rustad gård. Her delte veien seg. En vei gikk fram til Skullerud gård før den fortsatte mot vest og etter hvert gikk

Dette bildet er tatt der oldtidsveien tar av fra Fugleliveien. Historielaget tok en befaringslangt sammen med Reidar Fønnebø våren 2000. Veien har fortsatt et opprinnelig preg.

Det samme veistykket høsten 2006. Det opprinnelige preget er borte. Lagt under asfalt! Er det slik vi ønsker å behandle våre tidligste kulturminner? (Red anm)

sammen med veien som kom fra vestsiden av Østensjøvannet.

Den andre veien fra Rustad gikk via Rustadsaga videre gjennom Østmarka i retning Enebakk.

Den østlige vinterveien

Etter Bryn bro fulgte vinterveien Østensjøbekken sørover til nordenden av Østensjøvannet. Herfra var det fin vintervei til sørenden av vannet. Kloppjern (nå isolert ute på Bogerudmyra) ble passert før veien gikk opp hellinga til Bogerud og Stallerud. Her kan vi fortsatt se oppmuring av veien som er en del av turveien mot Rustadsaga. Vinterveien gikk videre over Stallerudåsen og kom ned ved Nøklevann der gården Bråten lå. Landkjenning fikk man ved Bremsrud. Fra Øgården gikk veien gjennom Østmarka til Enebakk.

Kilder/litteratur:

Reidar Fønnebø, Oldtidsveier, slep og kongeveier, Orion Forlag, Oslo 2004.

Anne Cathrine Nessmo, Vegen som kulturminne, registrering av gamle vegfar i Oslo, arbeidsrapport 1994, Statens vegvesen, Oslo.

Veiminne i Oslo, Statens vegvesen, Oslo (Oslo 2000)

Aker 1837-1937 Kommunens styre og forvaltning gjennom 100 år, Aker kommune, Oslo 1942

Rich. Benneche, Meddelelser om Aker Herred og dets kommunale forhold 1837-1887, Christiania 1893.

Just Broch, Veier og veivesen i Norge. Fra de eldste tider til veiloven av 1851, Oslo 1937.

Oslo Bys Historie, bind 1, Byen under Eikaberg. Fra byen oppkomst til 1536, av Arnved Nedkvitne og Per G. Norseng.

Akershus fylkes veghistorie, en oversikt over vegvesenets utvikling i fylket fra begynnelsen av middelalderen fram til 1948, ved ingeniør J. Gjærum, Oslo 1954.

Bryn. Historisk utvikling. Kulturminneregistrering ved Heidi-Kathrin Osland og Anette Mehren Olsen, Byantivaren i Oslo, 1993.

Sothøna nr. 11/1995 artikkel nr 1 side 24 og 12/1996 artikkel nr. 2 side 8: Vinter- og sommerveien gjennom Østmarka, Reidar Fønnebø.

Kryssende veier

Hovedveiene gjennom bygda gikk grovt sett i nord-sør retning, ikke så rart når landskapet også har denne strøk-retning. Vi har holdt oss til veier innen Østensjø-området, men veier utenfor vårt område har selvsagt hatt innflytelse også på veinettet hos oss. Det ligger utenfor denne artikkels tema å gå inn på disse ferdselsveiene, men vi skal nevne Ekebergveien som en del av "Den Fredrikhaldske Kongevei" som den het da staten, dvs. Kongen utbedret det gamle veifaret. Forbindelser til denne veien hadde vi vestover fra Abildsøy til Ekeberg-området. På denne måten fikk vi flere veikryss med alt det innebar av trafikk og aktivitet.

Bilde 1

Bilde 4

Bilde 2

Bilde 5

Bilde 3

Bilde 6

Hvor og når ble disse bildene tatt? På bydelsdagene i juni hadde vi en konkurranse der vi stilte ut 16 historiske bilder fra bydelen. Beste resultat ble 12 rette. Her kommer de 6 første av bildene på nytt, resten kommer i neste nummer av Rundt vannet. Greier du **nå** å fastslå hvor og når? Bruk gjerne billed databasen vår til hjelp (www.deich.folkebibl.no/cgi-bin/websok-ostensjo), der finner du alle bildene. Svar sendes histlag@pair.com eller til Østensjø historielag, Postb 9 Oppsal, 0619 Oslo. Vi har bokpremier til 3 av dere som greier alle 16. (Loddtrekning mellom dere som får fullt hus)